

Fra kyskhedsløfte til spændetrøje

Af Ulla Hjorth Nielsen, filmhistoriker, mag.art.



ZENTROPA præsenterer
DEN 6. DANSKE DOGMEFILM

"Det er
et fantastisk
sandal-år i år..."

et rigtig
menneske

en film af Jøe Sandgren

Nikolaj Lie Kaas Peter Mygind Susan A. Olsen



15 år og mere end 40 film efter dogmebrødrenes udspil til en ny filmisk dagsorden er det tid til at gøre status. Dogme95 har indskrevet sig i filmhistorien i et omfang, der ikke er set siden Ole Olsens og Carl Th. Dreyers dage, suppleret med Lars von Triers indtræden på den filmiske verdensarena i 1980'erne. Men hvad har Dogme95 betydet rent æstetisk og produktionsmæssigt i Danmark, når vi kigger i bakspejlet og lidt frem? Og rangerer Dogme95 på linje med italiensk Neorealisme eller fransk Nybølge? Eller er det bare noget vi danskere går rundt og tror?

Dogme: en fastslået ukritisk læresætning.

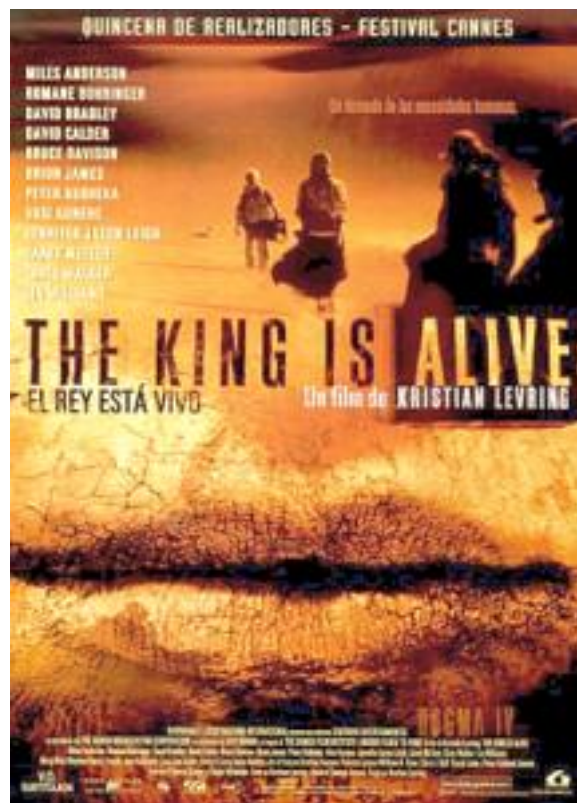
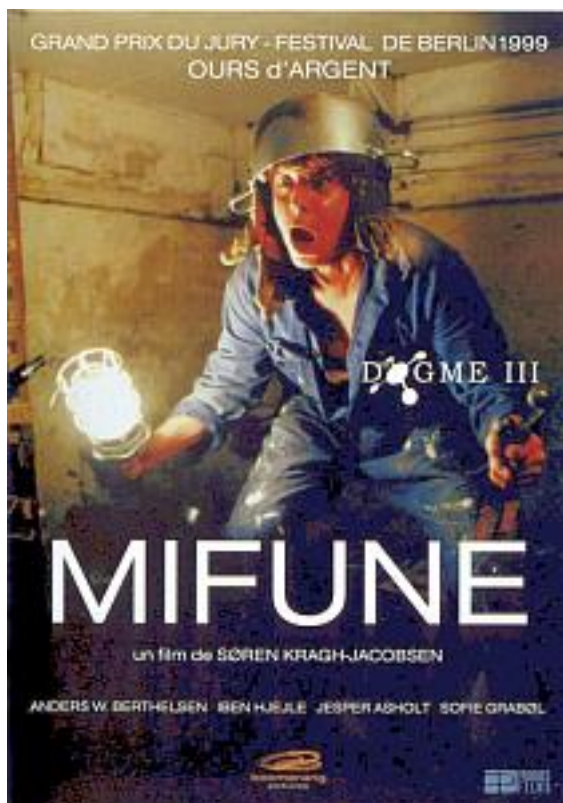
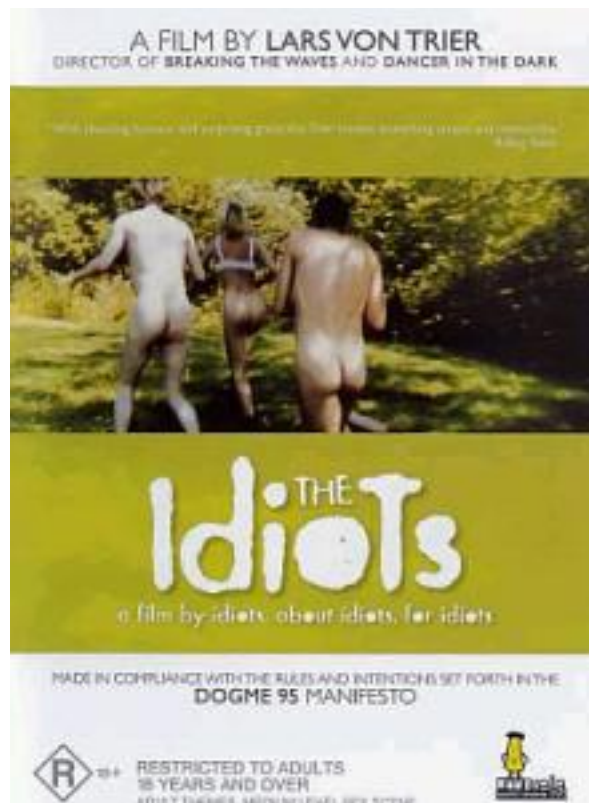
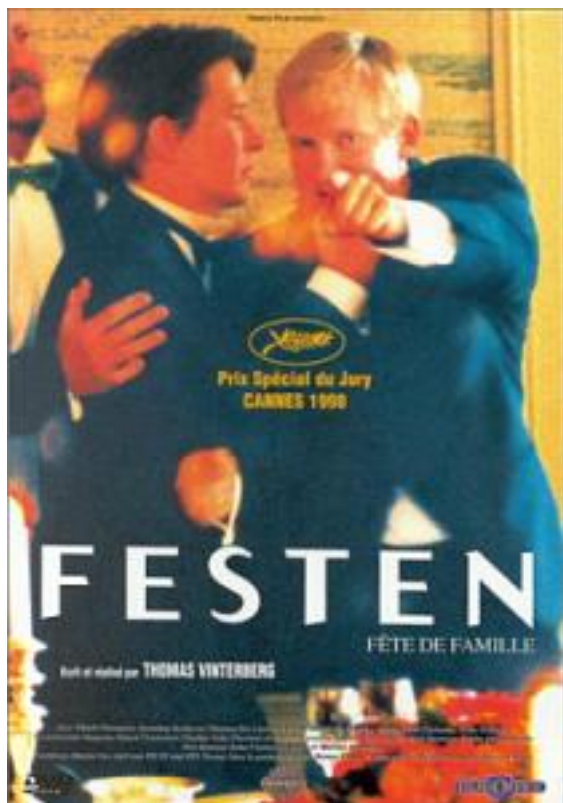
Dogmatik: et rigtigt regelsæt der skal følges til punkt og prikke for at give mening.

Dogme, kyskhedsløfte, renhedsfilosofi, moral. Det smager unægtelig katolsk alt sammen, og det var ingen flirt, da Lars von Trier i 100 året for de levende billeders fødsel var chefideolog og pennefører på Dogme95.

Efter en 45 minutters 'brain storming' med den unge filminstruktør Thomas Vinterberg skrev Trier - dansk films indiskutabelt mest interessante filmskaber - og den lovende unge Vinterberg filmhistorie med Dogmemanifestet. De inviterede den etablerede Søren Kragh-Jacobsen og eksperimenterende Kristian Levring til at være en del af projektet, og gav dermed Dogme95 en alders- og erfaringsmæssig spredning og kunstnerisk tyngde, der var med til at underspille provokationen og højne seriøsiteten. Dogmebrødrene ville med manifestet og deres egne filmiske eksempler sætte kommercialisme og effektjageri i filmkunsten på stand by. De ville med manifestets 10 læresætninger bringe filmhistorien tilbage til udgangspunktet i starten af det 20. århundrede ved at minimere de teknisk æstetiske muligheder i skabelsen af nye værker. De besluttede, at filmens 100 års jubilæum skulle fejres gennem behørig selvransagelse.

De fire repræsenterede en erkendelse af, at fortællingen skulle reddes fra teknikens dominans. At mediet skulle underlægge sig fortællingen. Nærvær i skuespillet og fokus på historien som den skabes på 'settet' og ikke i efterarbejdet. Manifestet fik som bekendt international gennemslagskraft – ja blev i mange kredse betragtet som en befrielse. Endelig var der nogen, der turde sige højt og efterleve, at filmkunsten ikke skabes gennem producentstyrede millionbudgetter, men måske endda har bedre vilkår gennem begrænsede økonomiske ressourcer, der skærper opfindsomheden. At ultimativ kunstnerisk frihed giver mere støj på linjen end strenge formalistiske krav i skabelsesprocessen. Ønsket om begrænsningens æstetik var ikke grebet ud af luften, men f.eks. i 1950'erne besunget af Luis Buñuel under hans tvungne mexicanske exil, da han ikke kunne arbejde i Spanien under Franco. De strengt katolske normer og mexicansk censur betød, at han måtte fortælle mere raffineret og underspillet for at få sagt det han ville. Hvor Buñuel lagde arm med indholdssiden, fokuserede dogmebrødrene på teknikken, og førte selv an gennem eksemplets magt.

Hvis læserens hukommelse om Dogme 95's 10 bud i The Vow of Chastity (kyskhedsløftet) ikke er helt opdateret, lyder de i kort form: Optagelser 'on location', lyd udelukkende fra optagelser, kameraet håndholdt, filmes i farver/ekstra lyssætning forbudt, nul optiske filtre, nul overfladisk



action og voldsrequisitter, tids- og geografisk overensstemmelse med virkeligheden i her og nu optagelser, genrefilm forbudt, optagelser i Academy format (4:3) på 35mm film og ingen kreditering af instruktøren.

Den sidste regel for at understrege filmen som et værk baseret på teamwork, men viste sig at være ikke så lidt af en joke. For aldrig har ukrediterede instruktører været mere omtalte end i forbindelse med Dogme95. Et utilsigtet, men fikst markedsføringsstunt for en bevægelse, der gerne ville slå igennem.

Dogmefilm 1# var familiedramaet **Festen** (1998) af Thomas Vinterberg, der vandt instruktørprisen i Cannes og en film, der nu fejrer triumfer som teaterforestilling i Danmark, Tyskland og Østrig. Dogmefilm 2# **Idioterne** af Lars von Trier, hvor en skuespillertrup giver den som et kollektiv af spassere med virkeligheden som bagtæppe. Dernæst det skæve kærlighedsdrama **Mifunes sidste sang** (3#) af Søren Kragh-Jacobsen, der vandt en sølvbjørn i Berlin og **The King is Alive** (4#) om en strandet bus i den afrikanske ørken med udgangspunkt i Shakespeares King Lear. Store ambitioner og smukt efterlevet af Kristian Levring. Fire hver for sig fantastiske film, skabt på low budget vilkår tilsat et enormt mentalt og kunstnerisk overskud. Dogmesuccesen med sine uskønne jump cuts var hjemme.

Internationalt bragte Dogme 95 Danmark på verdenskortet, og en række filmskabere f.eks. Lars von Triers foretrukne internationale skuespiller Jean-Marc Bar sprang ud som dogmefilminstruktør med **Lovers** (5#). Amerikaneren Harmony Korine fulgte efter med den første ikke europæiske dogmefilm 6# **Julien Donkey-Boy**. 42 dogmefilm er i skrivende stund blevet færdige, fordelt på mange nationer, men især med USA som oprindelsesland. Men det er de ti danske bidrag, der mest overbevisende har vist Dogme95' berettigelse, når man betænker hvor lidt blæst der har været om de øvrige dogmefilm herhjemme.

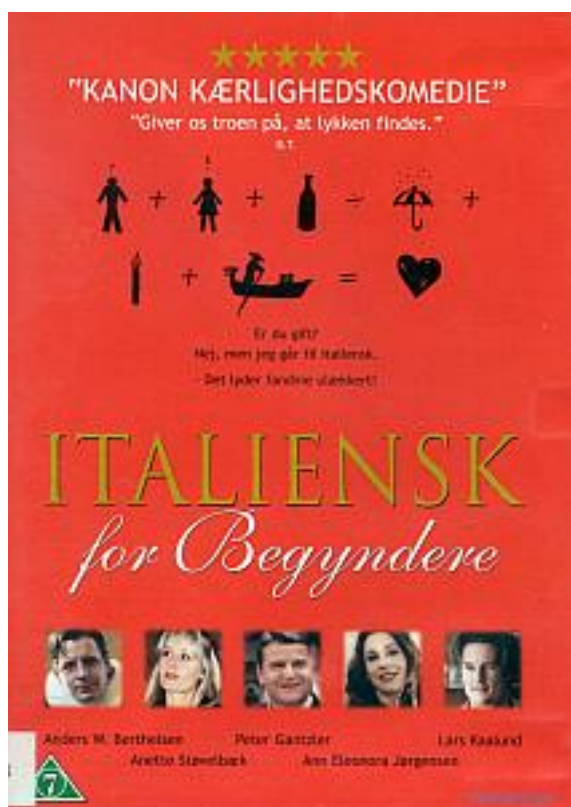
En af grundene er måske, at lave budgetter og små produktionshold ikke afskrækker de danske filmfolk i samme grad som mange internationale kolleger, der er vant til helt andre økonomiske omstændigheder for en films tilblivelse.

En anden er nærhedsprincippet. De danske foregangsmænd har vist, at det kunne lade sig gøre, og producenterne gav derfor hurtigt nye filmskabere chancen bl.a. fordi budgetterne var beskedne. Tre stærke danske kvindelige instruktører kom på banen og har yderligere markeret sig siden: Lone Scherfig med den humanistiske komedie **Italiensk for Begyndere** (12#), der også vandt i Berlin. Susanne Bier med det gribende kærlighedsmelodrama **Elsker dig for evigt** (28#) og Anette K. Olesen med præstedilemmaer i trængsel i den gribende film **Forbrydelser** (34#), der bl.a. har vundet den danske Gabriel pris. Måske har de kvindelige instruktører haft allermest udbytte af Dogme, når man ser på deres karrierer. De konsoliderede deres status via Dogmesucceserne. **Elsker dig for evigt** var med til at bringe Susanne Bier til Hollywood og Italiensk for begyndere førte Lone Scherfig til Storbritannien.

Dogme har også budt på klassisk melodrama i Ole Christian Madsens **En Kærlighedshistorie** (21#), der i 2001 ryddede bordet for Bodil og Robert statuetter, psykologisk eventyr i Åke Sandgrens **Et rigtigt menneske** (18#) og nærmest traditionel folkekomedie i Natasja Artys **Se til venstre, der en svensker** (32#).

Men måske er det heller ikke omfanget af værker og deres eventuelle priser der tæller, men hele den påvirkning dogme-epoken har efterladt sig indenfor den kunstneriske spillefilm, hvor pengene er få, men eksperimenterelysten stor. Og her skal man ikke underkende den økonomiske betydning for selskaberne Zentropa og Nimbus, der har produceret de allerfleste.

Kunstnerisk betragtes Dogme95 internationalt som en postmodernistisk avantgarde bevægelse og er blevet optaget på listen over cinematografiske stilskabere, på linje med Poetisk Realisme fra 30'erne eller Documentary bevægelsen fra samme årti. Dogme har også påvirket andre kunstarter. Den britiske minimalistiske malerkunstretning Stuckism fra det nye årtusind er efter eget udsagn direkte inspireret af Dogmes eksempel.



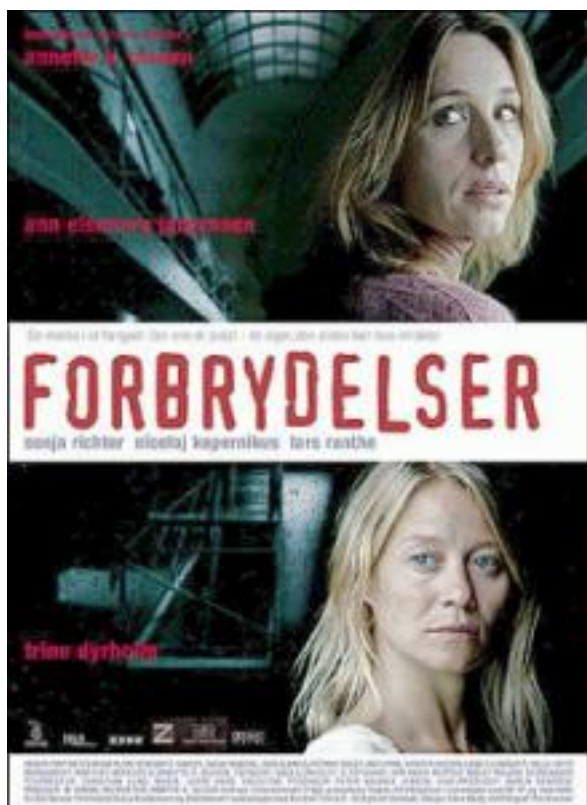
Dogmesekretariatet lukkede i 2002. I alt 212 film var da registret på Dogme95' Website. Men kun en fjerdedel er blevet færdige, og blandt de færdige film kan ikke alle påkalde sig lige stor opmærksomhed. Kyskhedsløftet har formentlig også tiltrukket rene amatører, der har underkendt vanskelighederne ved at producere professionelt under så hårde betingelser. At reglerne ikke kun var en æstetisk- og økonomisk befrielse for filmkunsten, men også kunne være en spændetrøje for nogen vidner de registrerede, men aldrig færdigproducerede film om.

Fra starten har det kun været meningen, at hver instruktør skulle lave én film under dogmereglerne, fordi man jo på forhånd vidste, at eksperimentet ville tage hårdt på kræfterne. Ingen filmskabere har da heller insisteret på at lave flere. Udover at være en øjenåbner for den enkelte filmskaber var målet en værdsættelse af publikum, ved at præsentere det for noget oprindeligt og samtidig nyskabende. Og publikum belønnede Dogme95. Flere af filmene blev flotte kommercielle succeser nationalt og internationalt. Der er ingen tvivl om, at nogle af reglerne er svære, når teori skal efterlevs i praksis. Hvor kunstigt kan det f.eks. komme til at virke med udelukkende incidental musik, eller hvor heldigt er det, at optagelserne er så mørke at man næsten ikke kan se hvad der foregår? Men som nyskabende spændetrøje har de strenge regler fungeret som en hård og inspirerende filmskole for visse unge instruktører og efteruddannelse for andre.

Dogme-æraen er et afsluttet kapitel i dansk film, men bragte i en årrække Danmark i forreste række på det filmiske landkort. Det var som om de provokerende stilistiske greb og begrænsninger fik historierne til stå stærkere frem i. Dramaet blev mere intenst, kravene til manuskriptet understreget. Som f.eks. i *Forbrydelser*. Komedien blev mere dobbeltbundet som i **Italiensk for begyndere**. Historierne mere sprudlende og grænseoverskridende som i **Et rigtigt menneske** eller **Idioterne**.

Om ti år når filmfestivaler måske begynder at vise retrospektive dogme side shows fra dengang i slutningen af filmens første århundrede, vil vi for alvor forstå "Danish Dogme"s plads i filmhistorien.

© Ulla Hjorth Nielsen



Arbejd videre med dogmefilm

Se én eller flere dogmefilm

Overvej/diskutér, hvordan de særlige dogme-metoder præger den pågældende film.
Hvad betyder dogme-fortællemåden for personskildringen?
Og for din oplevelse af filmen og dens tematik?

Overholder instruktørerne alle regler til punkt og prikke? Hvis ikke, er det så noget, der har mærkbar betydning?

Se evt. Jesper Jargils dokumentarfilm ”De lutrede” for at få indblik i dogme-brødrenes selvforståelse.

Undervisningsmaterialer om dogmefilm

Et rigtigt menneske

http://www.dfi.dk/boern_og_unge/undervisning/film-i-skolen/undervisningsmaterialer/materialer-til-spillefilm/et-rigtigt-menneske.aspx

Festen

http://www.dfi.dk/boern_og_unge/undervisning/film-i-skolen/undervisningsmaterialer/materialer-til-spillefilm/festen.aspx

Forbrydelser

<http://menighedsraad.dk/landsforeningen/gabrielprisen/tidligere-vindere/2004.html>

Bøger om Lars von Trier og dogmefilm

Bainbridge, Caroline: The Cinema of Lars von Trier. 2007, Wallflower Press.

Björkman, Stig: Trier on von Trier. 2004, Faber & Faber, London. (Også udgivet på fransk og tysk.)

Fleming, Antje: Lars von Trier - Goldene Herzen, Geschundene Körper. 2010. Bertz & Fischer.

Jensen, Hans: Barnet og idioten – Danske dogmefilm I nærbilleder. 2001. Forlaget Systime.

Lumholdt, Jan: Lars von Trier - Interviews. 2003, University of Mississippi Press.

Martig, Charles: Kino der Irritation - Lars von Triers theologische und ästhetische Herausforderung. 2008, Schüren Verlag.

Poulsen, Henrik: Lars von Triers univers. 2007, Gyldendal.

Rukov, Mogens: Festen og andre skandaler. 2002. Lindhardt & Ringhof.

Schepelern, Peter: Lars von Triers elementer. 1998, Rosinante.

Schorr, Andrea: Frauenfiguren in den Filmen Lars von Triers - Von Opfern und Tätern. 2009, VDM Verlag.

Stevenson, Jack: Dogme Uncut. 2003/2004, Santa Monica Press.

Stevenson, Jack: Lars von Trier. 2002, BFI Publishing, London.

Thorsen, Niels: Den man er – Portrætsamtaler om livet og hvor forskelligt vi lever det. 2001. Politikens Forlag.